

KANTTEKENING

In Saoedi-Arabië hanteert men de islamitische jaartelling (ook wel de hidjrajaartelling genoemd), die begint in het jaar 622 na Christus, het jaar waarin de profeet Mohammed vanuit zijn geboortestad Mekka uitweek naar Medina. De hidjra kalender is een maankalender, en een hidjrajaar is elf dagen korter dan een gregoriaans jaar. De maanden (waarvan de namen op vele verschillende manieren kunnen worden getranscribeerd) zijn: moeharram, safar, rabie al-awwal, rabie at-thani, djoemada al-oela, djoemada at-thani, radjab, sja'baan, ramadaan, sja-waal, dzu al-ka'da en dzu al-hiddja. Begin jaren tachtig werd bij koninklijk besluit voor fiscale doeleinden een jaar van 365 dagen ingevoerd en werd 22 december 1986 1 steenbok. Vanwege de benodigde omrekeningen loopt het fiscale jaar zo'n veertig jaar achter bij het hidjrajaar. Daardoor is zeker niet het minst verrassende aspect van het leven in het Saoedische koninkrijk dat de tijd soms achteruit lijkt te lopen.

DEEL I

VERTROUWELIJK MEMORANDUM

VAN: Directeur Dunsters, Cashin & Moody, Koninkrijk Saoedi-Arabië

AAN: Alle buitenlandse personeelsleden

DATUM: 15 sjawaal / 3 juli 1985

Ik hoef niemand van u te herinneren aan de tragische gebeurtenissen van de afgelopen week waarbij medewerkers van Dunsters betrokken waren. Ten einde de positie van onze firma in deze moeilijke tijden te waarborgen moet ik alle stafleden die binnenkort met hun gezin met verlof gaan dringend verzoeken de volgende gedragsregels in acht te nemen:

- A. Onthoud u van contacten met de pers, welke uw vakantiebestemming ook moge zijn.
- B. Onthoud u ervan in het openbaar te speculeren over de recente sterfgevallen. Bedenk dat de zaak nog steeds door de Saoedische politie en de vertegenwoordigers van Hare Majesteit alhier wordt onderzocht.
- C. Neem de uiterste voorzichtigheid in acht bij uw gedragingen tussen nu en uw vertrek. Ontdoe u (behoedzaam) van alle voorwerpen en stoffen die de belangstelling van de politie zouden kunnen wekken en verlaat uw compound nooit zonder uw papieren.

Ik ben ervan overtuigd dat wij, indien u deze
voorzorgsmaatregelen in acht neemt, een bestendinging van
de goede betrekkingen met de Saoedische autoriteiten en een
soepele overgang naar het volgende vijfjarenplan tegemoet
kunnen zien.

Ten slotte wil ik van de gelegenheid gebruikmaken om u allen,
namens Daphne en mijzelf, een aangename vakantie en, na de
hadj, een behouden terugkeer naar het Koninkrijk te wensen.

Met vriendelijke groet,
Eric Parsons

September 1984

Tijdens de vlucht

‘Wilt u een glaasje champagne?’

Zo begon het, pakweg een uur nadat ze van Heathrow waren opgestegen. Maar het voelde al verder, horloges waren al vooruitgezet, het was een doordeweekse dag, die was samengebald tot het gedrang bij een incheckbalie en de wandeling naar de gate. Een ingekorte, verduisterde dag, die zich de naderende nacht in spoedde. En nu boog de steward zich naar haar toe en stelde haar deze vraag.

‘Nee, doet u maar niet.’ Ze hadden al gegeten, de avondmaaltijd, naar ze aannam. Er wordt in vliegtuigen zoveel gerookte zalm gegeten dat het een wonder is dat er beneden op aarde nog wat over is. De steward had daarnet het dienblad onder haar neus vandaan gegrist. ‘Geeft u me nog maar een cognacje,’ zei ze.

‘Zal ik alvast twee doen?’ Zijn hand zweefde al boven de trolley, hij leek het eens te zijn met haar keuze. Alsof wat er in het verschiet lag iets was waartegen je jezelf moest wapenen, niet iets om je op te verheugen.

‘En een van die mooie plastic glazen,’ zei Frances Shore. ‘Als het kan.’

Aan de andere kant van het gangpad waren volwassen mannen bezig met behulp van Cointreau dronken te worden. Een van hen wierp een bedenkelijke blik op de steward. Deze boog zich over hen heen, met op zijn gezicht, dat er in het licht van de nachtlampjes bleek en getekend uitzag, een uitdrukking van lijdzame weerzin. Alcoholische versnaperingen waren uiter-

aard gratis, maar in een vliegtuig op weg naar Saoedi-Arabië had het gebruikelijke ronddelen ervan veel weg van liefdadigheidswerk. De vingers waarmee de steward de miniatuurflesjes aanreikte waren zo schoon en bewogen zo beheerst als die van een bisschop.

Eerder hadden de zakenlui onderling zitten praten en verkoopstaten aan elkaar zitten doorgeven. ‘Ik ben benieuwd hoe Fairfax het doet in Kowloon,’ zei een van hen.

Zijn collega plantte zijn plastic vork in een millefeuille en reageerde niet. ‘Hoelang nog?’ vroeg hij na een poosje.

‘Nog drie uur.’

‘Oké. Laat de drank maar blijven stromen.’

‘Geniet ervan, heren,’ zei de steward. De vrouw hield haar koffiekopje omhoog. Hij zwenkte met de koffiepote haar kant op. ‘Zuivelvrije kofficreamers, mevrouw?’

‘Ik vraag me altijd af wat dat nou eigenlijk is,’ zei ze, terwijl ze het foliezakje aanpakte ‘Er staat wel op wat het níét is, maar niet wat het wél is.’

‘Tja, ’t is niet anders,’ zei de steward. Hij ging weer verder. Het doffe geklik van ijsblokjes tegen plastic. Dunne kussentjes worden geplet onder hoofd en rug. Voorwaarts. De man met de weerbarstige millefeuille staart naar de wijzerplaat van zijn horloge, alsof hij daardoor de tijd zou kunnen versnellen. Of tegenhouden.

Nu ze weer met rust gelaten werd sloot ze haar ogen. Nee, ze was er niet gerust op. In gedachten ging ze nog eens na wat de steward had gezegd. Ze was nu eenmaal niet iemand die luchtige opmerkingen zonder meer liet passeren. Het loonde de moeite ze nader te beschouwen, omdat er, vond ze altijd, zo weinig zat in wat mensen zeiden wanneer ze serieus probeerden te zijn. Je kon de toekomst alleen omschrijven door dingen uit te sluiten, door aan te geven wat níét gaat gebeuren. Door aan te geven wat je níét zult worden: geen kunstrijdster, geen kosmonaute, geen moeder van twaalf kinderen. Veel moeilij-

ker was het ook maar één positieve voorspelling te doen, al was het maar voor de komende week, veel moeilijker was het om aan te geven wat je over, zeg, een maand zult zijn geworden.

Andrews brieven waren kort geweest, zakelijk. Hij schreef dat ze sandalen moest meenemen. Engelse postzegels, en een potje Bovril. Aan de telefoon had hij aarzelend geklonken. En zo nu en dan was er een dure stilte gevallen. Hij had niet geweten hoe hij Djedda moest beschrijven. Ze moest, had hij gezegd, het maar met eigen ogen zien.

Ze pakte het half gevulde bekertje koffie. Zwart, en inmiddels vrijwel koud. Toen ze haar been verplaatste, klonk er papiergeritsel en gleeed er een paperback van haar schoot op de stoel. Ze voelde zich stijf, ongemakkelijk. Ze overwoog of ze alle benevelde blikken zou trotseren en naar het toilet zou wankelen.

Toen de steward terugkwam zei ze: ‘Er zijn niet veel vrouwen aan boord.’

‘Het is er niet de tijd voor. Met kerst en Pasen vliegen de echtgenotes erheen.’

‘Waarom blijven ze daar niet?’

‘Ze houden het niet uit. Nog koffie?’ Ze schudde van nee. ‘Dit is vast uw eerste keer. Uw man zit daar?’

Ze knikte.

‘Visum in orde?’

‘Dat hoop ik. Ik kan geen Arabisch lezen.’

‘Maar hij staat u op te wachten, neem ik aan?’

Nogmaals: ‘Dat hoop ik.’

‘Zit hij er al lang?’

‘Zes weken.’

‘Dat was dan vlot geregeld,’ zei de steward. ‘Dat u al zo snel kon komen.’

‘Het bedrijf heeft alles geregeld. Hij zegt dat het niet eenvoudig is, maar ze zitten al een tijdje in Saoedi-Arabië en ze weten hoe het daar werkt.’

‘We weten allemaal hoe het daar werkt,’ zei de steward. Hij wreef met zijn duim over zijn wijsvinger alsof hij door een denkbeeldig pak bankbiljetten bladerde. ‘Wat doet hij precies?’

‘Hij is bouwkundig ingenieur. Ze zijn bezig met een nieuw gebouw voor een van de ministeries.’

‘Heeft hij een beetje plezier in zijn werk?’

‘Ik heb eerlijk gezegd geen idee.’ Tijdens hun telefoongesprekken (rechtstreekse verbinding, geen enkele ruis op de lijn) vroeg ze Andrew nooit of hij het naar zijn zin had. Dat zou alleen maar de zoveelste dure stilte hebben opgeleverd, want hij kon niets met dat soort vragen. Die vond hij al vreemd als hij tegenover je stond, laat staan op vijfduizend kilometer afstand. Had de man soms gelijk, vroeg ze zich af, en was er ten behoeve van haar iemand omgekocht? Het leek zoiets simpels, een visum bemachtigen voor een onbetekenende vrouw, zodat die zich bij haar onbetekenende echtgenoot kon voegen, maar ooit had een zekere Jeff Pollard, die van dit soort zaken verstand had, haar verzekerd dat corruptie, wanneer die eenmaal ergens wortel schoot, zich binnen de kortste keren door het hele land verspreidde, van de vorsten tot aan de loopjongens, van de ministers tot aan de typistes. Ze geloofde hem, maar voelde zich geen beter mens omdat ze hem geloofde. Ze had vijf jaar in zuidelijk Afrika doorgebracht, in streken waar over het geheel genomen de mogelijkheden tot corruptie nog niet ten volle werden uitgebuit. Andrew meende dat hem mogelijk ooit door iemand steekpenningen waren aangeboden, maar door het gestuntel en het onbeholpen Engels van de wederpartij en Andrews naïviteit was de situatie onbenut voorbijgegaan.

Zoals ook deze situatie onbenut voorbij zal gaan, net als deze vlucht, op den duur. ‘Nog een cognacje?’ vroeg de steward.

‘Nee, dank u.’

‘Hebt u eerder in het buitenland gewoond?’

‘Ja.’ Hij had saai werk, leek haar, en recht op de levensver-

halen van de mensen. ‘Eerst een tijdje in Zambia, en daarna in Botswana.’

‘Breek me de bek niet open,’ zei de steward, opgeleefd inmiddels, zij het niet bijster onder de indruk. ‘Ik ben weleens in Botswana geweest, in de Holiday Inn van Gaborone. Echt een gat van niks, Gaborone. Ik ging de cafetaria in en vroeg om een kaastosti, en weet u wat ze zeiden?’

“‘Kaas is op’?”

‘Precies. U bent er blijkbaar ook geweest.’

‘Natuurlijk ben ik er geweest.’

‘Maar zouden ze daar nou echt nergens kaas hebben gehad? Dat wil er bij mij niet in. Ze hadden best even ergens kaas kunnen halen.’

‘Luister,’ zei Frances, ‘je hebt twee soorten kaas in Botswana, cheddar en Goudse. Die worden geïmporteerd uit Zuid-Afrika, waar ze allerlei soorten kaas maken, maar de Botswanen importeren er maar twee. Ze beseffen dat mensen kaas willen, maar te veel soorten kaas zou als vergoelijking van het apartheidssysteem opgevat kunnen worden. Kunt u me volgen?’

‘Niet helemaal.’

‘Och, laat ook maar. Wat voor soort tosti hebt u uiteindelijk gekregen?’

‘Eentje met ham.’

‘Nou, dan hebt u geboft.’

‘Waar zou die ham vandaan zijn gekomen?’

‘Uit Zimbabwe,’ zei ze. ‘Heette dat al zo toen u er was?’

‘Ik geloof dat het nog Rhodesië heette. Er waren sancties.’

‘Maar de ham kwam er mooi doorheen.’

‘Als u het zegt. Maar toch, het is en blijft een gat, dat hele Gaborone. Met een stel sloeries die buiten in het stof wollen mutsen zitten te verkopen. Wat bij het zwembad rondhangen, wat op de gokkast spelen, meer viel er gewoon niet te doen.’ Hij onderbrak zijn tirade, in een opwelling van beleefdheid. ‘Hebt u er gewoond?’

‘Eh, nee, wij woonden in een veel kleiner plaatsje. Wij gingen zo nu en dan naar Gaborone voor wat leven in de brouwerij.’

‘Arme stakkers. Mij niet gezien, zoiets. En u hebt ook in Zambia gewoond? Ik ben een paar keer in Lusaka geweest, ik heb er alleen maar overnacht. Een stelletje dieven zijn het, daar in Lusaka. Voor je het in de gaten hebt hebben ze de wielen al van je huurauto geratst. Een vriend van me liep even een apotheek binnen voor wat penicilline, want hij had, hoe zal ik het zeggen, stoute plannen voor die avond, en hij geloofde heel erg in iets slikken vooraf. En toen hij weer naar buiten kwam waren zijn wielen foetsie.’

Ze glimlachte. ‘Nou, mijn vriend kon er niet om lachen,’ zei de steward.

‘Nee, dat snap ik. Het was behoorlijk irritant als ze je wielen eraf haalden. Maar het gebeurde regelmatig. Je kon er nooit op rekenen dat je ergens op tijd zou aankomen.’

‘En ze hadden ook nergens suiker. Ik doe suiker in mijn koffie.’

‘Klopt, er was aan van alles en nog wat gebrek.’

‘Ik ben nu alweer een hele tijd niet meer die kant op geweest. Ze zeggen dat het tegenwoordig nog erger is.’

‘O, in Afrika is alles altijd erger.’

‘Sprak de cynica.’

‘Dat valt wel mee,’ zei ze. ‘Ik denk dat ik er gewoon te lang gezeten heb. Het beviel me daar wel, op een bepaalde manier. Tenminste, ik ben blij dat ik er geweest ben. Ik had het niet willen missen.’

‘Ik denk dat u de manier van leven van de Saoedi’s heel anders zult vinden.’

‘Ja, dat verwacht ik ook.’

Hij bleef nog wat rondhangen, duidelijk met de bedoeling haar een paar horrorverhalen in de maag te splitsen. Er deden tal van verhalen over het Midden-Oosten de ronde, en Jeff Pollard zou er haar ongetwijfeld een paar hebben verteld als hem er